

A GUERRA DAS LINGUAS¹

Jean-Louis Calvet é profesor de sociolingüística na Universidade da Sorbona (Paris V). Investigador prolífico, ten publicada máis dunha vintena de libros sobre o estudio científico das relacións establecidas entre lingua, cultura e sociedade.

Ó longo da súa traxectoria profesional, o profesor Calvet trata distintos temas que van dende o estudio das formas tradicionais da canción ata a súa expresión máis recente como o rap, pasando pola chamada "canción poética": *Cent ans de chanson française* (1972), *Pauline Julien* (1974), *Joan Pau Verdier* (1976), *La production révolutionnaire: slogans, affiches, chansons* (1976), *Chanson et société* (1981), *Georges Brassens* (1991), *L'argot en 20 leçons* (1993), *L'argot* (1994).

Como lingüista publica no ano 1975 *Pour et contre Saussure* e, dous anos máis tarde, sae á luz o volume titulado *Marxisme et linguistique* (1977). Sobre semiótica publica no ano 1979 *Langue, corps et société*, e en 1990 refunde en *Roland Barthes* unha obra xa que tivera moi boa acollida por parte dos especialistas, *Roland Barthes, un regard politique sur le signe* (1973).

J. L. Calvet é autor de ensaios e artigos sobre a socioloxía da linguaxe tales como *La sociolinguistique* (1993), *L'Europe et ses langues* (1993). O seu profundo coñecemento das linguas permítelle publicar nese mesmo ano *Histoire de mots* (1993), traballo versado en etimoloxía comparada. O interese polo fenómeno do plurilingüismo maniféstase a partir do ano 1974 cando publica *Linguistique et colonialisme, petit traité de glotophagie*²; máis tarde aparecen sobre o mesmo tema *L'automne à Canton* (1986) e *Les voix de la ville* (1994).

Na actualidade, J. L. Calvet compaxina a súa docencia de profesor universitario coas de coordinador dun estudio sobre planificación e política lingüística nos países africanos; ademais colabora activamente coa Axencia de

---

1. Calvet, J. L. *A guerra das linguas e as políticas lingüísticas*. Tradución de Xoán M. Garrido Vilarinho. Santiago: Edicións Laiovento, Ensaio, n° 53, 1995.

2. Calvet, J. L., *Linguística e colonialismo. Pequeno tratado de Glotofaxia*, tradución de Xoán Fuentes Castro, Santiago, Laiovento, Ensaio, n° 24, 1993.

Cooperación Cultural onde se tratan problemas de comunicación concretos, como por exemplo, o das mulleres de orixe africana que viven en Francia.

Froito da súa estadía como profesor invitado en varias Universidades da África Francófona, na China e no Perú realizou e dirixiu traballos de investigación sobre as diferentes realidades lingüísticas. O resultado dese traballo de campo, elaborado durante anos, e da súa reflexión teórica, é a obra traducida ó galego: *A guerra das linguas e as políticas lingüísticas*.

A terminoloxía empregada no título *A guerra das linguas* non é gratuíta, segundo aclara o propio autor na introducción do libro. Os estudos sociolingüísticos demostran que a lingua e maila súa historia non se poden desvincular da historia da humanidade. A historia da lingua é a historia dos seus usos, así como a historia das linguas é a historia das súas sociedades. A violencia, que sempre estivo presente na historia, tamén se manifesta na historia das linguas.

Calvet fala de “conflicto” na primeira parte da súa obra e desenvolve esta idea, formulando algunhas hipóteses sobre a orixe da comunicación (a prehistoria do mito de Babel), o nacemento do plurilingüismo (das diferencias), que fará xurdi-lo enfrontamento, a guerra.

Nunha segunda parte, procede á análise do “campo de batalla” onde ten lugar a guerra, cotexando os datos obtidos nas enquisas levadas a cabo en diferentes países (realizados sobre todo nos mercados das cidades onde é frecuente o encontro de varias culturas). Distingue entre lingua *vehicular*, a que empregan os falantes plurilingües para entenderse fóra do seu grupo e lingua *gregaria*, de uso limitado (familiar ou tribal). Esta distinción, que en moitos casos é espontánea, ten na súa orixe un motivo de tipo cultural (económico, político, relixioso, militar...). A conclusión á que se chega é que a relación que se establece entre dúas linguas sempre é unha relación de poder a poder.

Na última parte do libro, o profesor presenta o labor levado a cabo polos chamados “estados maiores” (os especialistas da planificación, as comisións de terminoloxía ou as academias), cómo traballan e qué efectividade ten a súa actividade na práctica. Para rematar, J. L. Calvet abre unha vía á posibilidade de crear unha lingua común, artificial e un tanto utópica, a modo de reconciliación.

Existen aínda moitas culturas silenciadas por falta de traducións. Sen traducción e sen traducións, a maior parte da creación literaria e científica universal estaría irremediabilmente destinada ó silencio. A traducción dá a coñecer un autor e maila súa obra e, deste xeito, entra a formar parte dun “ambiente” cultural compartido, deixa de ser patrimonio exclusivo dunha cultura nacional para pasar a formar parte dunha cultura máis ampla, transnacional. O que non se traduce, non se coñece. A traducción segue sendo a gran mediadora dunha cultura, impide o estancamento dunha lingua e fomenta a existencia dun patrimonio común, o que Borges chamaba a “biblioteca de Babel”.

A traducción de *A guerra das linguas* contribúe, en primeiro lugar, a amplia-lo patrimonio cultural do que falabamos anteriormente, á vez que enche un oco fundamental, a necesidade de dispoñer de textos científicos básicos na nosa lingua, destinados ó uso de alumnos, investigadores ou calquera outra persoa que se poida sentir atraída por este tipo de temas. O ensaio de Calvet é unha obra de fácil e agradable lectura, dirixida a un público amplo interesado pola realidade plurilingüística do mundo.

Aínda que no libro non se faga alusión ó caso concreto de Galicia, si implica e fai reflexionar ó lector galego sobre a situación do “bilingüismo” na súa comunidade, á vez que lle serve de referencia, ou se cadra de modelo, para coñece-la situación noutros países e cáles son as distintas solucións que se propoñen ante unha situación plurilingüe que resulta bastante común.

Unha das teses recorrentes en todo o ensaio é que o mundo é de natureza plurilingüe malia a idea xeral, bastante estendida, de “unha lingua, un Estado”. O libro de Calvet ten un particular interese para o lector galego, porque lle permite comprobar que a súa situación lingüística non é un caso illado, senón máis ben todo o contrario: a variedade é a norma.

Sobre a traducción

No tocante ó labor do traductor, pódese comprobar que X. M. Garrido reparou na súa traducción en determinados elementos fundamentais e que as propostas que ofrece na versión galega mostran o coñecemento das linguas de traballo e a necesaria competencia contextual que esixe calquera proceso de mediación cultural. Queremos insistir na importancia que ten, no caso dunha traducción deste tipo, a competencia lingüística, ademais dunha certa familiaridade co tema. Un exemplo significativo da nosa exposición verifícase cando X. M. Garrido traduce termos propios do “idiolecto dos lingüistas” como “normée” por “normativizada” (p. 42), “normaliser” por “normativizar”, e “normalisatrice” por “normativizar” (p. 148-149). A comparación entre a nomenclatura orixinal e a de chegada mostra que non hai erros de comprensión.

A versión galega mantén un estilo claro e coidado, conforme ó orixinal, variando o ton segundo a actitude do autor e procurando ser coherente en todo momento. Consegue así mante-la uniformidade e un alto nivel de equivalencia, de xeito que non “ole” a traducción. Así mesmo, coidamos que é moi acertado cando atopa, por exemplo, unha solución para mante-la onomatopea producida polo son /BR/ en “bruits” e “borborygmes”, por “berros” e “borborigmos”(p. 59); ou o xogo de palabras do orixinal francés “allé/allée” polas formas galegas “foi/ponte” (p. 81).

A traducción das citas transparenta a vontade do traductor por facilita-la tarefa do lector. No caso da traducción da *Biblia*, se recorreremos á traducción do ano 1989, podemos constata-la fidelidade á versión existente. Fronte a pro-

blemas de léxico, como é o caso do francés do século XVI de Du Bellay (p. 62,63), X. M. Garrido formula unha proposta persoal, e no *Xuramento de Estrasburgo* (primeiro texto en romance francés que se conserva, s. IX), cómpre subliñar que probablemente sexa a primeira vez que aparece a tradución deste texto en galego. Neste último caso, o traductor debería quizais atreverse a dar unha versión medieval do fragmento, de xeito que se puidesen compara-los dous estadios sincrónicos de dúas linguas romances (nota 4, p. 132).

Algunha das solucións ofrecidas poderían ser discutibles. Son inexactitudes que non se atribúen ó descoñecemento da lingua de partida ou ó manexo descoidado da lingua de chegada, senón máis ben ó rigor que se impón o traductor ante certas dificultades de reestructuración dalgunhas pasaxes. Así, por exemplo, *contentons-nous pour l'instant de l'enregistrer* devén en galego “polo de agora contentémonos con anotalo”; para a locución *tomber en extase* propón “entrar en transo” no canto de “extasiarse” (p. 39), quizais por excesiva fidelidade ó texto orixinal. E o mesmo sucede en *Mais cette volonté de clarifier retombe dans un total mélange des points de vue*, que pasa a “Esta vontade de clarificar volve'a caer nunha completa mestura dos puntos de vista” (p. 96).

Hai outro tipo de cuestións máis comúns, pero non por iso menos interesantes, como por exemplo a irremediable introducción de erros tipográficos. O termo *hérité*, que aparece así no orixinal, en lugar da forma correcta “hésité”, traducida por “dubidar”, deixa ve-lo procedemento minucioso do traductor (p. 36).

Cómpre salienta-la importancia do traballo de documentación realizado para atopar solucións para a toponimia e, sobre todo, no tocante á terminoloxía e mesmo á neoloxía. Os nomes das linguas africanas, en particular, debéron presentar un evidente problema de tradución. Aquí o traductor optou polo recurso menos comprometido, deixando os nomes das linguas tal e como aparecen escritos no orixinal francés, en lugar de utiliza-la grafía galega para as linguas máis coñecidas como o *wolof* > “volof”, o *malinké* > “malinqué” ou o *malou* > “malú”.

As notas a pé de páxina (N. do T.) son oportunas e de moita utilidade, xa que aclaran nocións que poden presentar dificultades de comprensión para un lector que non estea familiarizado coa cultura francesa. Explícase que son os DOM e TOM (p. 53), ou os H. L. M. (nota 9, p. 99). Descríbese brevemente qué é o *verlan* > “falar ó revés” (p. 75), e defínese con claridade o termo *patois* (p.78), aínda que esta puntualización non sexa necesaria para o lector familiarizado co tema.

Noutros casos o intérprete achega solucións que evitan baleiros de significación, aventurándose a dar unhas correspondencias en galego para determinadas locucións e expresións do tipo *speak white* > “fálame en cristián”, *arrête de baragouiner* > “deixa de chapurrar”, *parler charabia* > “falar en barallete” ou *parler petit negre* > “falar coma os indios ou mouros”.

Os meus parabéns para o traductor polo seu oficio, polos seus achados e, ante todo, por te-la iniciativa persoal de verter esta obra ó galego, logrando rematar con éxito a tarefa emprendida.

Ana Luna Alonso
Universidade de Vigo

